

1. REGELS

REGEL VAN DE MINDERBROEDERS, VOORLOPIGE REDACTIE

(Voorwoord)¹

- 1 In de naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest. *Amen.*
- 2 Dit is de levenswijze²
die broeder Franciscus de heer paus gevraagd heeft
toe te staan en te bekrachtigen.
En die heeft haar toegestaan en bekrachtigd
voor hem, zijn huidige en toekomstige broeders.
- 3 Broeder Franciscus en al wie hoofd wordt
van deze gemeenschap
moet gehoorzaamheid en eerbied
beloven aan de heer paus Innocentius en zijn opvolgers.
- 4 En *de* andere broeders zijn verplicht
broeder Franciscus en zijn opvolgers te gehoorzamen.

(Hoofdstuk 1. De broeders moeten zonder eigendom, in kuisheid en gehoorzaamheid leven)

- 1 Dit is de regel en de levenswijze van deze broeders:
leven in gehoorzaamheid, in kuisheid en zonder eigendom,
en de leer en de voetstappen van onze Heer Jezus volgen
die zegt:
- 2 ‘Als je onverdeeld goed wilt zijn:
ga alles verkopen wat je hebt
en geef het aan de armen
en je zult een schat in de hemel hebben.
Kom dan om Mij te volgen.’ (Mt 19,21; vgl. Lc 18,22)
- 3 En: ‘Als iemand Mij achterna wil komen,
moet hij nee zeggen tegen zichzelf,
zijn kruis opnemen en Mij volgen.’ (Mt 16,24)
- 4 Zo ook: ‘Als iemand naar Mij toe wil komen
en niet breekt met zijn vader en moeder,
vrouw en kinderen, broers en zussen,
ja zelfs met zijn eigen leven,
kan hij mijn leerling niet zijn.’ (Lc 14,26)
- 5 En: ‘Iedereen die zijn vader of moeder,
broers of zussen, vrouw of kinderen,
huizen of akkers omwille van Mij achterlaat,
zal het honderdvoudige ontvangen
en het eeuwig leven bezitten.’ (vgl. Mt 19,29 par.)

(Hoofdstuk 2. Hoe broeders ontvangen en gekleed worden)

- 1 Als iemand op ingeving van God
deze levenswijze wil aannemen en naar onze broeders komt,
wordt hij door hen vriendelijk ontvangen.
- 2 En als hij vastbesloten is
onze levenswijze aan te nemen,

---

¹ . De titels van de hoofdstukken horen niet bij de tekst van 1 RegMB maar zijn wel oud.

² . In de tekstkritische uitgave van Eßer wordt op grond van een aantal handschriften toegevoegd: ‘van het evangelie van Jezus Christus.’

moeten de broeders er goed voor uitkijken
zich met zijn tijdelijke zaken te bemoeien,
maar zij brengen hem zo snel mogelijk
naar hun minister.

3 De minister ontvangt hem op zijn beurt vriendelijk,
bemoedigt hem en legt hem zorgvuldig uit
waar het in onze levenswijze om gaat.

4 Als hij het daarna met zuivere intentie wil
en zonder beletsel kan,
verkoopt hij al zijn bezit
en deelt dat alles naar beste vermogen uit aan de armen.

5 De broeders en de [ministers](#) van de broeders moeten ervoor uitkijken
zich op een of andere manier met deze zaken te bemoeien.

6 Ze mogen helemaal geen geld ontvangen,
zelf niet en ook niet door een tussenpersoon.

7 Maar als dingen ontbreken die voor het leven noodzakelijk zijn,
mogen de broeders die aannemen vanwege hun nood
zoals de andere armen.

Geld blijft hiervan uitgezonderd.

8 En als hij terug is,
geeft de minister hem de kleren van het proefjaar:
twee habijten zonder kap,
een koord, een onderbroek
en een kaproen³ tot aan het koord.

9 Als het jaar, de termijn van de proeftijd, voorbij is,
wordt hij in de gehoorzaamheid opgenomen.⁴

10 Daarna is het hem niet meer toegestaan
in te treden bij een andere religieuze gemeenschap
of 'buiten de gehoorzaamheid rond te zwerven'⁵
volgens het gebod van de heer paus

[want](#) volgens het evangelie [is](#)

'wie de hand aan de ploeg slaat en dan nog eens omkijkt,
niet geschikt voor het koninkrijk Gods.' (Lc 9,62)

11 Als er echter iemand komt
die zijn goederen niet zonder grote bezwaren kan weggeven,
maar wel een zuivere intentie heeft,
kan hij ze gewoon achterlaten
en dat volstaat voor hem.

12 Niemand mag worden opgenomen
tegen de gebruiken en de bepalingen van de heilige kerk.

13 De andere broeders, die gehoorzaamheid hebben beloofd,
hebben een habijt met een kap,
zo nodig een tweede zonder kap,
een koord en een onderbroek.

14 En alle broeders dragen goedkope kleren
en met Gods zegen kunnen zij die oplappen

---

³ . De kaproen was het kledingstuk dat de novice kenmerkte. Het bestond uit een kap die was vastgemaakt aan twee stukken stof, een over de borst en een over de rug, die tot aan het koord reikten. Zij gaven extra warmte. Vgl. G.P. Freeman, 'De kaproen' in *FL* 75 (1992) 287-288.

⁴ . Franciscus en zijn tijdgenoten vatten de gehoorzaamheid op als een ruimte waarbinnen de mens zijn bestemming vindt.

⁵ . Dit is een citaat uit de pauselijk brief *Cum secundum consilium*, *BF* I,6 van 22 september 1220 waarmee paus Honorius III de verplichte proeftijd van een jaar invoerde.

met zakkengoed of andere stukken stof,
want de Heer zegt in het evangelie:
‘Wie kostbare kleding dragen en in weelde leven
en wie in zachte stoffen gekleed gaan, vind je in paleizen.’ (Mt 11,8 par.)

- 15 En ook al worden ze huichelaars genoemd,
toch moeten ze niet ophouden het goede te doen
en mogen ze geen dure kleren in deze wereld verlangen
om **de kleding** te kunnen dragen in het koninkrijk der hemelen.

(Hoofdstuk 3. Het goddelijk officie en het vasten)

- 1 De Heer zegt: ‘Dit soort duivels
kan alleen maar weggaan door vasten en gebed’, (vgl. Mc 9,29)
2 en ook: ‘Als je vast, word dan niet somber zoals huichelaars.’ (Mt 6,16)
3 Daarom bidden alle broeders, geestelijken en leken
het goddelijk officie, lofzangen en gebeden
volgens hun verplichtingen.
4 De geestelijken verrichten het officie
en bidden voor de levenden en doden
volgens het gebruik van de geestelijken.
5 **Maar** voor de fouten en nalatigheden van de broeders
bidden zij iedere dag ‘Wees mij genadig God’ (Ps 51)
met een onzevader.
6 Voor de overleden broeders
bidden zij ‘Uit de diepten’ (Ps 130)
met een onzevader.
7 En alleen de boeken
die nodig zijn om hun liturgische taken te bidden
mogen ze hebben.
8 En ook de leken die het psalmboek kunnen lezen,
mogen dat hebben.
9 Maar de anderen die niet kunnen lezen,
mogen geen boek hebben.
10 De leken bidden ‘Ik geloof in God’
en vierentwintig onzevaders met ‘Eer aan de Vader’ voor de metten;
voor de lauden bidden ze er vijf;
voor de priem ‘Ik geloof in God’
en zeven onzevaders met ‘Eer aan de Vader’;
voor de terts, sext en noon **steeds** zeven;
voor de vespers twaalf;
voor de completen ‘Ik geloof in God’
en zeven onzevaders met ‘Eer aan de Vader’;
voor de doden zeven onzevaders
met ‘Geef hun de eeuwige rust’;
~~en~~ voor de fouten en nalatigheden van de broeders
iedere dag drie onzevaders.
11 En daarom vasten alle broeders
van het feest van Allerheiligen tot Kerstmis
en van Driekoningen, toen onze Heer Jezus Christus begon te vasten,
tot Pasen.⁶

⁶ . De minderbroeders begonnen dus al op 1 november met de vasten voor Kerstmis en op de dag na Driekoningen met de vastentijd voor Pasen. In 2 RegMB begint de vasten voor Pasen op Aswoensdag, maar is er een vrijwillige vastenperiode van eveneens veertig dagen vanaf Driekoningen.

- 12 Maar op andere tijden zijn zij volgens deze levenswijze
alleen verplicht om vrijdags te vasten.
- 13 En zij mogen volgens het evangelie
van alle spijsen eten die hun worden voorgezet. (vgl. Lc 10,8)

(Hoofdstuk 4. De ministers en de andere broeders: hun onderlinge verhouding)

- 1 In de naam van de Heer.⁷
- 2 Alle broeders die als minister en dienaar
van de andere broeders worden aangesteld,
wijzen in de provincies en plaatsen waar zij zijn,
hun broeders een verblijfplaats toe.
Ze moeten hen vaak opzoeken
en geestelijk onderrichten en bemoedigen.
- 3 En al mijn andere gezegende broeders
moeten hen zorgvuldig gehoorzamen
in wat betrekking heeft op het heil van de ziel
en niet tegen onze levenswijze is.
- 4 En ze moeten met elkaar omgaan
zoals de Heer zegt:
'Al wat jullie willen dat de mensen voor je doen,
doe dat ook voor hen', (Mt 7,12)
- 5 en: 'Wat jij niet wilt dat jou geschiedt,
doe dat ook een ander niet.' (Tob 4,15)
- 6 En de ministers en dienaren moeten ter harte nemen
dat de Heer zegt: 'Ik ben niet gekomen om gediend te worden,
maar om te dienen', (Mt 20,28)
en dat hun de zorg voor de zielen van de broeders is toevertrouwd.
Als iemand door hun schuld of slecht voorbeeld verloren gaat,
moeten zij daarover op de dag van het oordeel
verantwoording afleggen voor de Heer Jezus Christus. (vgl. Mt 12,36)

(Hoofdstuk 5. De terechtwijzing van broeders in overtreding)

- 1 Behoed daarom jullie ziel en die van je broeders,
want 'het is vreselijk
te vallen in de handen van de levende God.' (Heb 10,31)
- 2 Als een minister een broeder
iets tegen onze levenswijze of zijn geweten zou bevelen,
dan is die niet verplicht hem te gehoorzamen,
want er is geen sprake van gehoorzaamheid
als daarin een overtreding of zonde wordt begaan.
- 3 Maar alle broeders die onderdaan zijn,
moeten de daden van hun minister en dienaar
redelijk en zorgvuldig bekijken.
- 4 En als ze zien dat hij zelfzuchtig
en niet naar de geest leeft
en afwijkt van onze levenswijze,
waarschuwen ze hem driemaal.
Als hij zich dan nog niet gebeterd heeft,
geven ze hem aan op het pinksterkapittel

---

⁷ . Zoals deze aanroeping doet vermoeden, zijn de hoofdstukken 4-6 ingevoegd toen de groei van de broederschap de indeling in provincies en de aanstelling van provinciale ministers noodzakelijk maakte.

bij de minister en dienaar van de hele broederschap
waarbij geen protest hen mag tegenhouden.

5 Indien er, [waar de broeders ook zijn](#), een broeder is
die zichzelf zoekt en wiens levenswandel niet naar de geest is,
moeten zijn medebroeders hem nederig en zorgvuldig
vermanen, onderrichten en terechtwijzen.

6 Als hij zich na de derde waarschuwing niet wil beteren,
sturen zij hem zo snel mogelijk
naar zijn minister en dienaar
of stellen die op de hoogte,
zodat die minister en dienaar met hem kan doen
wat hem voor God het beste lijkt.

7 En alle broeders,
zowel de ministers en dienaren als de anderen,
moeten uitkijken dat zij vanwege de zonde van een ander of [een slecht voorbeeld](#)
zich opwinden of boos worden,
want de duivel wil door de misstap van een enkeling
velen in het verderf storten.

8 Maar zij moeten wie gezondigd heeft
zo goed mogelijk geestelijk helpen,
want gezonde mensen hebben geen dokter nodig,
maar zieke wel. (vgl. Mt 9,12; Mc 2,17)

9 Op dezelfde wijze⁸ mogen broeders
hierbij geen macht of heerschappij hebben,
vooral niet onder elkaar.

10 [De Heer zegt immers](#) in het evangelie:
'De vorsten van de volken heersen over hen
en de meerderen oefenen macht over hen uit.'
Zo moet het onder broeders niet zijn. (Mt 20,25-26a par.)

11 [Maar](#) wie onder hen de meerdere wil worden,
moet hun minister en dienaar zijn

12 en wie onder hen de meerdere is,
moet de [jongere](#) worden.

13 Geen enkele broeder mag een ander kwaad doen
of iets negatiefs tegen hem zeggen.

14 Veeleer moeten zij elkaar door de liefde van de geest
uit eigen beweging dienen en gehoorzamen.

15 En dit is de echte en heilige gehoorzaamheid
van onze Heer Jezus Christus.

16 En alle broeders moeten weten
dat zo vaak zij van de geboden van de Heer afwijken
en buiten de gehoorzaamheid rondzwerven,
zij, zoals de profeet zegt,
vervloekt zijn buiten de gehoorzaamheid,
zolang zij bewust in een dergelijke zonde blijven. (vgl. Ps 119,21)

17 En wanneer zij volharden in de geboden van de Heer,
die zij door het heilig evangelie en hun levenswijze beloofd hebben,
mogen zij weten dat zij in de echte gehoorzaamheid blijven
en door de Heer gezegend zijn.

---

⁸ . Dit vers sloot oorspronkelijk waarschijnlijk aan bij het citaat uit Mt 22 in 1 RegMB 4,6: net zoals de ministers mogen de broeders niet heersen.

(Hoofdstuk 6. De toevlucht van de broeders tot de ministers en dat geen enkele broeder prior genoemd mag worden)

- 1 Als broeders onze levenswijze niet kunnen onderhouden, nemen zij, in welke verblijfplaats zij ook zijn, zo spoedig mogelijk hun toevlucht tot hun minister en stellen hem hiervan op de hoogte.⁹
- 2 De minister moet zijn best doen zó voor hen te zorgen, als hij het voor zichzelf zou willen in een soortgelijke situatie.
- 3 En niemand mag prior genoemd worden, maar allen worden gewoon minderbroeders genoemd.¹⁰
- 4 En zij moeten elkaar de voeten wassen. (vgl. Joh 13,14)

(Hoofdstuk 7. De manier van dienen en werken)

- 1 Geen enkele broeder mag, op welke plaats hij ook bij anderen verblijft om te dienen of te werken, schatbewaarder of **keldermeester** zijn of de leiding hebben in het huis **van de mensen die hij dient**.¹¹ En hij mag geen functie aannemen die aanstoot kan geven of schade toebrengen aan zijn ziel.
- 2 Maar ze moeten minderen zijn en ondergeschikt aan allen die in hetzelfde huis verblijven.
- 3 En de broeders die een vak kennen moeten werken. Ze oefenen het vak uit dat zij geleerd hebben, als het niet tegen het heil van **hun** ziel is en past bij onze levenswijze.
- 4 Want de profeet zegt:
'Je zult eten van het werk van je handen; je bent gelukkig en het zal je goed gaan'; (Ps 128,2)
- 5 en de apostel:
'Wie niet wil werken, zal ook niet eten' (2 Tes 3,10)
- 6 en: 'Laat iedereen in het vak en bij de taak blijven waarin hij geroepen werd.'¹² (vgl. 1 Kor 7,24)
- 7 En voor het werk kunnen zij alles aannemen wat nodig is, behalve geld.
- 8 En als het nodig is, mogen zij om aalmoezen gaan, zoals andere **broeders**.¹³
- 9 En zij mogen de werktuigen en het gereedschap hebben die **voor hun vak noodzakelijk zijn**.
- 10 Alle broeders moeten zich met ijver toeleggen op goede werken,

⁹ . Zie noot 54.

¹⁰ . Prior betekent 'eerste, voornaamste' en wordt gebruikt als titel voor kloosteroversten.

¹¹ . Het gaat hier niet alleen om privé-huizen, maar ook om kleine bedrijfjes, boerderijen, kerken, melaatsenverblijven en hospitaals.

¹² . Hugo van Digne vult aan: 'volgens de bepaling van de minister' (Fragm 2,12).

¹³ . Sommige handschriften lezen hier: 'zoals andere armen'.

want er staat geschreven:

‘Doe altijd iets goeds
opdat de duivel je bezet vindt.’

- 11 En ook: ‘Nietsdoen is de vijand van de ziel.’¹⁴
- 12 Daarom moeten dienaren van God zich altijd
met ijver toeleggen op gebed of goede daden.
- 13 Overal waar broeders in kluizenarijen of andere plaatsen zijn,
moeten zij ervoor uitkijken
zich een plaats toe te eigenen
of iemand die te ontzeggen.
- 14 En wie er ook naar hen toekomt,
vriend of tegenstander, dief of bandiet,
iedereen moet vriendelijk ontvangen worden.¹⁵
- 15 En overal waar broeders zijn
en op elke plaats waar zij elkaar treffen,
moeten zij op geestelijke wijze en van harte naar elkaar omzien
en elkaar zonder klagen hoogachten. (1 Pe 4,9)
- 16 En zij moeten ervoor uitkijken
zich naar buiten
als droefgeestige en sombere huichelaars te laten zien.
Maar ze moeten zich mensen tonen
die zich verheugen in de Heer,
opgewekt en hoffelijk zoals dat bij hen hoort.

(Hoofdstuk 8. De broeders mogen geen geld aannemen)

- 1 De Heer schrijft in het evangelie voor:
‘Let op **en** kijk uit voor alle kwaadaardigheid en hebzucht’; (vgl. Lc 12,15)
- 2 en: ‘Pas op voor de beslommeringen van deze wereld
en de zorgen van dit leven.’ (vgl. Lc 21,34)
- 3 Daarom mag een broeder,
waar hij ook is of waar hij ook gaat,
op geen enkele wijze geld of munten
meenemen, ontvangen of laten ontvangen,
niet voor kleren of boeken en niet als loon voor een karwei,
kortom, in geen enkel geval,
behalve bij duidelijke nood van zieke broeders;
want wij mogen van geld en munten
geen groter profijt hebben of verwachten dan van stenen.¹⁶
- 4 En de duivel wil verblinden
wie ernaar verlangen of het waardevoller vinden dan stenen.
- 5 Wij die alles achter ons **gelaten hebben**,
moeten ervoor uitkijken
dat wij voor zoiets waardeloos
het koninkrijk der hemelen verliezen.

¹⁴ . Franciscus citeert enkele kerkvaders. Het eerste citaat, ‘met ijver toeleggen’, is afkomstig uit een preek van paus Gregorius de Grote (*Homiliae in Evangelia*, 13,1 in *CCSL* 141,90); het tweede, ‘doe altijd iets goeds’, stamt uit brief 125,11 van Hiëronymus (*CSEL* 56,130); het derde, over lediggang, uit de regel van Benedictus, hoofdstuk 48,1. Franciscus kende de eerste twee teksten uit zijn brevier.

¹⁵ . In twee fragmenten (Fragm 1,68 en 2,14) wordt ‘dief of bandiet’ weggelaten en luidt dit vers: ‘En wie er ook naar hen toekomt, vriend of tegenstander, met hen zullen de broeders op geen enkele wijze bekvechten.’

¹⁶ . Geld is voor Franciscus een macht die mensen uit elkaar drijft en hen aanzet alleen maar aan hun eigen materiële voordeel te denken.

- 6 En als wij ergens munten vinden,
mogen we ons daarover even weinig zorgen maken
als over stof dat wij met voeten treden,
want 'ijdelheid der ijdelheden en alles is ijdelheid'. (Pr 1,2)
- 7 En als, wat God verhoede,
een broeder soms toch geld of munten verzamelt of heeft,
met als enige uitzondering de genoemde nood van de zieken,
dan moeten alle broeders hem beschouwen
als een valse broeder en ~~een afvallige~~, een dief en een rover,
als iemand die de beurs draagt, (vgl. Joh 12,6)
behalve als hij echt boete heeft gedaan.
- 8 En op geen enkele wijze mogen de broeders
~~geld voor armenhuizen~~ of munten als aalmoes
of geld voor huizen of verblijfplaatsen
aannemen of laten aannemen, vragen of laten vragen.
Ook mogen zij niet meegaan
met iemand die voor dergelijke verblijfplaatsen
geld of munten vraagt.
- 9 Maar andere diensten, die niet tegen onze levenswijze zijn,
mogen de broeders voor de verblijfplaatsen
verrichten met Gods zegen.
- 10 Maar bij duidelijke nood van melaatsen
mogen de broeders voor hen een aalmoes vragen.
- 11 Toch moeten zij voor geld goed uitkijken.
- 12 Zo moeten alle broeders er ook voor uitkijken
door landstreken te trekken om zich schandelijk te verrijken.¹⁷

(Hoofdstuk 9. Aalmoezen vragen)

- 1 Laten alle broeders met ijver
de nederigheid en de armoede van onze Heer Jezus Christus volgen
en ter harte nemen
dat wij niets anders van de hele wereld hoeven te hebben
dan, zoals de apostel zegt:
'Voedsel en iets om ons mee te bedekken,
laten we daarmee tevreden zijn.' (1 Tim 6,8)
- 2 En zij moeten zich verheugen,
wanneer zij leven tussen waardeloze en verachte mensen,
armen en gebrekkigen, zieken en melaatsen
en bedelaars langs de weg.
- 3 En als het nodig is, mogen zij om aalmoezen gaan.
- 4 En zij mogen zich niet schamen,
maar moeten veeleer ter harte nemen,
dat onze Heer Jezus Christus, de Zoon van de levende, almachtige God,
zijn gezicht als een zeer harde steen heeft gemaakt (Js 50,7)
en niet beschaamd werd.
- 5 En Hij was een arme en een vreemdeling
en Hij leefde van aalmoezen,
Hijzelf en de zalige Maagd en zijn leerlingen.
- 6 En wanneer de mensen hen te schande zetten

---

¹⁷ . De broeders moeten zich verre houden van de nieuwe koopmansstand die rondtrekt om er rijk van te worden.

- en hun geen aalmoes willen geven,
 dan moeten zij God dank brengen;
 want voor die schande ontvangen zij grote eer
 voor de rechterstoel van onze Heer Jezus Christus.
- 7 Want zij moeten weten
 dat de schande niet wordt aangerekend aan wie haar ondergaan,
 maar aan wie ze aandoen.
- 8 En de aalmoes is het erfdeel en het recht
 dat de armen verschuldigd is
 en dat onze Heer Jezus Christus voor ons heeft verworven.
- 9 En de broeders die haar met moeite verwerven,
 zullen een groot loon ontvangen
 en zij zorgen ervoor dat de gevers dat ook verdienen en verwerven;
 want alles wat de mensen in de wereld achterlaten, zal vergaan,
 maar voor de liefde en de aalmoezen die zij gegeven hebben,
 zullen zij een beloning van de Heer ontvangen.
- 10 En de een mag de ander gerust zijn nood kenbaar maken,
 opdat die zoekt wat hij nodig heeft en hem zo dient.
- 11 En laat ieder zijn broeder liefhebben en voeden,
 zoals een moeder haar kind liefheeft en voedt;
 daartoe zal God hem de genade geven.
- 12 En **‘wie eet, zal wie niet eet niet verachten**
en wie niet eet, zal niet oordelen over wie wel eet.’¹⁸ (Rom 14,3b)
- 13 En telkens als de noodzaak hen overvalt,
 mogen alle broeders, waar zij ook zijn,
 alle spijzen gebruiken die mensen kunnen eten,
 zoals de Heer over David zegt,
 die de toonbroden at die alleen de priesters mochten eten. (Mt 12,4)
- 14 En laten zij ter harte nemen wat de Heer zegt:
 ‘Pas op dat uw hart niet zwaar wordt
 door vraatzucht en dronkenschap en de zorgen van dit leven
 en dat die dag u niet plotseling overvalt;
- 15 want als een klapnet zal die dag allen overvallen
 die op de aarde wonen.’ (Lc 21,34v)
- 16 Op gelijke wijze¹⁹ mogen alle broeders in tijd van duidelijke nood
 voor hun levensonderhoud zorgen
 zoals de Heer hun de genade geeft,
 want nood kent geen wet.²⁰

(Hoofdstuk 10. De zieke broeders)

- 1 Als een broeder waar dan ook ziek wordt,
 mogen de broeders hem niet achterlaten
 zonder een, of zo nodig meer, broeders aan te wijzen
 die hem dienen
 zoals zij zelf gediend zouden willen worden.

¹⁸ . Noot in de *Geschriften*: Een groot aantal handschriften voegt toe: ‘Wie eet, zal degene die niet eet niet verachten’ (Rom 14,3a).

¹⁹ . Vers 16 sloot oorspronkelijk aan op vers 13. De ingevoegde bijbelteksten waarschuwen ervoor de gegeven vrijheid niet te misbruiken.

²⁰ . Deze bekende rechtsregel uit Franciscus’ tijd is onder meer twee keer te vinden in het handboek voor kerkelijk recht van Gratianus: C.1 q.1, dictum ante c.40 en De Cons. D.1 c.11, in Friedberg, *Corpus*, I, 374 en 1297.

- 2 Maar in uiterste nood mogen zij hem bij een persoon achterlaten
die het nodige doet tegen zijn ziekte.
- 3 En ik vraag de zieke broeder
dat hij voor alles dank brengt aan de Schepper
en dat hij zo verlangt te zijn als de Heer dat wil,
gezond of ziek,
want allen die God tot het eeuwig leven heeft voorbestemd,
onderwijst Hij door de prikkels van tegenslag en ziekte
en door vermorzeling van het hart,²¹
zoals de Heer zegt:
'Wie Ik bemin, wijs Ik terecht en tuchtig Ik.' (Apg 3,19)
- 4 Maar als iemand zich opwindt of kwaad wordt
tegen God of tegen de broeders,
of soms bezorgd medicijnen eist
in een al te groot verlangen om het vlees te bevrijden,
dat toch snel zal sterven en de vijand is van de ziel,
dan overkomt hem dit van de Boze:
hij is egoïstisch en blijkt niet tot de broeders te horen,
omdat hij zijn lichaam meer liefheeft dan zijn ziel.

(Hoofdstuk 11. De broeders mogen elkaar niet belasteren of zwartmaken maar moeten elkaar liefhebben)

- 1 En alle broeders moeten oppassen
dat zij niet **iemand vals beschuldigen** of bekvechten;
2 zij kunnen beter de stilte bewaren
zo vaak **de Heer** hun daartoe de genade geeft.
- 3 En zij mogen ook niet ruziën onder elkaar of met anderen,
maar laat ze nederig antwoorden:
'**Wij zijn** onnutte **dienaren**.' (vgl. Lc 17,10)
- 4 En zij mogen niet kwaad worden,
want wie kwaad wordt op zijn broeder
is strafbaar voor het gerecht;
en wie zijn broeder leeghoofd noemt,
is strafbaar voor het gerechtshof;
maar wie hem een domkop noemt,
is strafbaar met het hellevuur. (Mt 5,22)
- 5 En zij moeten elkaar liefhebben zoals de Heer zegt:
'Dit is mijn gebod, dat jullie elkaar liefhebben,
zoals Ik jullie heb liefgehad.' (Joh 15,12)
- 6 En zij moeten de liefde die ze voor elkaar hebben,
met daden tonen,²²
zoals de apostel zegt:
'Laten wij niet met woorden of leuzen liefhebben,
maar metterdaad en in waarheid.' (1 Joh 3,18)
- 7 En zij mogen niemand belasteren;
8 zij mogen niet klagen of anderen zwartmaken,
want er staat geschreven:
'Mensen die roddelen en zwartmaken,
worden door God gehaat.' (vgl. Rom 1,29v)

²¹ . Gregorius de Grote, *Homiliae in evangelia*, 17,18 in *CCSL* 141, 132.

²² . In Fragm 1,30 staat hier: 'En de broeders moeten de armen de vreugde tonen die zij onder elkaar hebben.'

9 En zij moeten bescheiden zijn
en zich tegenover iedereen in alle opzichten zachtmoedig gedragen. (Tit 3,2)
10 Ze mogen niet oordelen, niet veroordelen, (Lc 6,37)
11 en, zoals de Heer zegt, niet letten
op de kleinste zonden van anderen,
12 maar ze moeten veeleer aan hun eigen zonden terugdenken
in de bitterheid van hun ziel.
13 En ze moeten hun best doen om door de nauwe poort te gaan,
want de Heer zegt:
'Nauw is de poort en smal is de weg
die naar het leven leidt;
en er zijn maar weinig mensen die hem vinden.' (Mt 7,14)

(Hoofdstuk 12. De begerige blik en de veelvuldige omgang met vrouwen)²³

1 Waar de broeders ook verblijven of gaan,
zij moeten allemaal goed oppassen
voor hun begerige blik en veelvuldige omgang met vrouwen.
2 En niemand mag **alleen** met hen overleggen
~~of alleen met hen onderweg zijn~~
~~of aan tafel uit één schotel eten.~~²⁴
3 De priesters moeten gepast met hen spreken
wanneer zij een penitentie opleggen of een geestelijke raad geven.
4 En geen enkele vrouw mag door een broeder
in de gehoorzaamheid worden opgenomen.
Maar nadat hij haar geestelijke raad heeft gegeven,
kan zij boetvaardigheid gaan doen waar zij wil.
5 En wij moeten ons allemaal goed in acht nemen
en al onze ledematen zuiver houden,
want de Heer zegt:
'**Ieder die** begerig naar een vrouw kijkt,
heeft in zijn hart al echtbreuk met haar gepleegd.'²⁵ (Mt 5,28)

(Hoofdstuk 13. Het vermijden van ontucht)

1 Als een broeder op aanstoken van de duivel ontucht pleegt,
moet hij het habijt **geheel afleggen**
dat hij door zijn schandalige zonde verloren heeft.²⁶

²³ . Het evangelische leven waartoe vele bewegingen ten tijde van en voor Franciscus opriepen, had zowel op mannen als vrouwen aantrekkingskracht. Soms trokken vrouwen met mannen mee om te preken. Voor de kerkelijke overheid was dit onaanvaardbaar vanwege de uitwassen waartoe dit kon leiden. Daarom bestond bij het rechtgelovige deel van de rondtrekkende predikanten een strenge scheiding tussen de geslachten. Franciscus sloot zich daarbij aan.

²⁴ . Noot in de *Geschriften*: Een groot aantal handschriften leest hier in plaats van het hele vers: 'En niemand mag met hen alleen overleggen.'

²⁵ . Noot in de *Geschriften*: In sommige handschriften volgt hierna nog: 'En de apostel: "Weten jullie niet dat jullie ledematen een tempel van de Heilige Geest zijn (1 Kor 6,19)? Wie dus de tempel van God ontheiligt, hem zal God te gronde richten" (1 Kor 3,17).'

²⁶ . Hugo van Digne herinnert aan een oudere fase van deze tekst wanneer hij opmerkt: 'Eerder had de zalige Franciscus in de regel bepaald dat een novice vanwege publieke ontucht uit de orde moest worden verdreven, maar een geprofeste niet als hij voor een opgelegde tijd in de kleren van de proeftijd nederig boete zou doen en oppaste voor herhaling. Waarover hij [Franciscus] ook zei: "Hoewel hem bij die gelegenheid de kleren van de proeftijd als straf worden gegeven, wordt hij toch niet ontslagen van zijn professie of van de gehoorzaamheid die hij heeft beloofd.'" Dit fragment ontbreekt bij Eßer, maar zie D. Flood (ed.), *Hugh of Digne's Rule Commentary*, Grottaferrata 1979, 109, r. 21 vv.

- Hij ~~legt het helemaal neer~~
~~en~~ wordt volledig uit onze gemeenschap verstoten.
2 En daarna moet hij boete doen voor zijn zonden.

(Hoofdstuk 14. Hoe de broeders door de wereld moeten gaan)

- 1 Wanneer de broeders door de wereld gaan,
mogen zij voor onderweg niets meenemen,
geen beurs, geen reistas,
geen brood, geen geld en geen stok.²⁷
2 En in ieder huis dat zij binnengaan,
zeggen zij eerst: ‘Vrede voor dit huis.’ (vgl. Lc 9-10)
3 En zolang zij in hetzelfde huis blijven,
mogen zij eten en drinken wat die mensen in huis hebben.
4 Zij mogen zich niet verzetten tegen wie hun kwaad doen,
maar **als iemand** hen op de wang slaat,
moeten ze hem ook de andere toekeren.
5 En ze mogen wie hun het bovenkleed afneemt
ook hun onderkleed niet weigeren. (Lc 6,29)
6 Ze moeten geven aan ieder die hun iets vraagt
en mogen niet **iets** terugvragen
als iemand hun iets afneemt **wat van hen is**. (Lc 6,30)

(Hoofdstuk 15. De broeders mogen niet paardrijden)²⁸

- 1 Ik verbied al mijn broeders, geestelijken zowel als leken,
of ze nu door de wereld gaan of in plaatsen verblijven,
hoe dan ook dieren te houden,
niet zelf, niet bij een ander, en ook niet op een andere manier.
2 En ze mogen **ook** niet paardrijden,
behalve als zij door ziekte of grote nood gedwongen worden.

(Hoofdstuk 16. Onder de Saracenen of andere ongelovigen gaan leven)

- 1 De Heer zegt:
‘Zie, Ik zend jullie als schapen tussen wolven.
2 Wees dus voorzichtig als slangen
en eenvoudig als duiven.’ (Mt 10,16)
3 Daarom mag **ieder van de broeders**,
die op ingeving van God²⁹
onder de Saracenen of andere ongelovigen wil leven,
gaan met verlof van zijn minister en dienaar.
4 De minister moet hun verlof geven en mag zich niet verzetten,
als hij vindt dat zij geschikt zijn om uitgezonden te worden;
want hij zal aan de Heer verantwoording moeten afleggen (vgl. Mt 12,36)
als hij hierin of in andere zaken ondoordacht te werk is gegaan.
5 De broeders nu die gaan,
kunnen op twee manieren geestelijk onder hen leven.
6 De ene manier is dat zij geen conflicten of woordenstrijd aangaan,

²⁷ . . . . . Fragm 1,33 voegt toe: ‘en geen schoenen.’

²⁸ . . . . . Paardrijden was religieuzen verboden omdat Jezus zich tevreden had gesteld met een muilezel. Dieren houden paste niet bij de nomadische levenswijze van de eerste broeders.

²⁹ . . . . . Noot in de *Geschriften*: Deze vier woorden ontbreken ten onrechte in de kritische editie van Franciscus’ *Geschriften* van K. Eßer, zie Hoerberichts, *Islam*, 179, noot 77.

- maar ieder menselijk schepsel³⁰ onderdanig zijn
omwille van God (1 Pe 2,13)
en belijden dat ze christen zijn.
- 7 De andere manier is dat zij,
als ze zien dat dit **God** behaagt,
hun het woord van God verkondigen,
opdat zij geloven in de almachtige God,
Vader, Zoon en Heilige Geest,
schepper van alle dingen,
en in de Zoon, verlosser en redder,
en zich laten dopen en christen worden,
want **als iemand** niet herboren is uit water en de Heilige Geest,
kan **hij** het koninkrijk van God niet binnengaan. (vgl. Joh 3,5)
- 8 Deze en andere dingen die de Heer behagen,
kunnen zij hun of anderen zeggen,
want de Heer zegt in het evangelie:
'Ieder die Mij voor de mensen belijdt,
zal ook Ik belijden voor mijn Vader,
die in de hemel is.' (Mt 10,32)
- 9 En: 'Over wie zich schaamt voor Mij en mijn woorden,
zal de Mensenzoon zich schamen
wanneer Hij komt in zijn heerlijkheid
en die van de Vader en de **heilige** engelen.' (Lc 9,26)
- 10 En alle broeders mogen, waar zij ook zijn, nooit vergeten
dat zij zichzelf aan **onze** Heer Jezus Christus hebben gegeven
en hun lichaam aan Hem hebben afgestaan.
- 11 En omwille van zijn liefde
moeten zij zich aan zichtbare en onzichtbare vijanden blootstellen,
want de Heer zegt:
'Wie zijn leven om Mij verliest,
zal het behouden in het eeuwige leven. (Lc 9,24; Mt 25,46)
- 12 Gelukkig wie vervolging lijden omwille van de gerechtigheid,
want hun behoort het koninkrijk der hemelen. (Mt 5,10)
- 13 Als ze Mij hebben vervolgd,
zullen zij ook jullie vervolgen.' (Joh 15,20)
- 14 'Als ze jullie in de ene stad vervolgen,
vlucht dan naar de volgende. (Mt 10,23)
- 15 Gelukkig zijn jullie als de mensen je haten en vervloeken,
je vervolgen, buitensluiten en beschimpen,
je naam uitspuwen en je van allerlei kwaad betichten
omwille van Mij. (Mt 5,11 par.)
- 16 Wees blij op die dag en juich, (Lc 6,23)
want in de hemel wacht jullie een grote beloning. (vgl. Mt 5,12)
- 17 Ik zeg jullie, mijn vrienden,
laat je door hen niet afschrikken.
- 18 En wees niet bang voor wie het lichaam doden
maar daarna tot niets meer in staat zijn. (Mt 10,28 par.)
- 19 Zie toe dat jullie niet in verwarring raken. (Mt 24,6)
- 20 **Jullie** zullen je ziel in lijdzaamheid bezitten. (Lc 21,19)
- 21 Wie volhardt tot het einde zal gered worden.' (Mt 10,22; 24,13)

³⁰

Noot in de *Geschriften*: Hugo van Digne laat hier 'menselijk' weg (Fragm 2,25, vgl. BegDeugd 17).

(Hoofdstuk 17. De predikanten)

- 1 Geen enkele broeder mag preken
in strijd met de gebruiken en bepalingen van de heilige Kerk
of zonder toestemming van zijn minister.
- 2 De minister moet ervoor uitkijken
dat hij het iemand ondoordacht toestaat.
- 3 Maar alle broeders moeten door hun daden preken.
- 4 En geen enkele minister of predikant
mag zich **het minister zijn**
of de taak van predikant toe-eigenen,
maar hij legt die taak zonder enig protest neer,
zodra hem dat wordt opgedragen.
- 5 Daarom smeed ik in de liefde die God is (vgl. 1 Joh 4,16)
al mijn broeders,
die preken, bidden of met hun handen werken,
geestelijken en leken,
onder alle omstandigheden nederig te blijven,
niet te roemen of zich te verheugen over zichzelf,
of groot te gaan op goede woorden en daden,
ja, op ieder goed ding
dat God soms in hen en door hen doet, zegt of bewerkt,
naar het woord van de Heer:
'Verheug je er niet over
dat geesten zich aan jullie onderwerpen.' (Lc 10,20)
- 7 En wij moeten goed beseffen
dat alleen fouten en zonden van ons zijn.
- 8 En wij moeten ons veeleer verheugen
als verschillende beproevingen ons overvallen (vgl. Jak 1,2)
of als wij in deze wereld
allerlei verdrukkingen en kwellingen naar ziel en lichaam doorstaan
omwille van het eeuwig leven.
- 9 Broeders, wij moeten allemaal uitkijken
voor alle hoogmoed en zelfverheerlijking.
- 10 En wij moeten oppassen voor de wijsheid van deze wereld
en de slimheid van het vlees. (Rom 8,6)
- 11 Want de geest van het vlees verlangt en streeft erg naar woorden,
maar weinig naar daden;
en hij zoekt geen vroomheid en **innerlijke** heiligheid van de geest,
maar hij wil en verlangt vroomheid en heiligheid
die naar buiten zichtbaar zijn voor de mensen.
- 13 Over dat soort mensen zegt de Heer:
'Voorwaar, Ik zeg u, zij hebben hun loon ontvangen.' (Mt 6,2)
- 14 Maar de Geest van de Heer wil
dat het vlees verstorven en geminacht, waardeloos en afstotelijk **en verachtelijk** is.
- 15 En Hij streeft naar de nederigheid en het geduld
en de zuivere **eenvoud** en de echte vrede van de Geest.
- 16 En altijd verlangt Hij bovenal
naar de goddelijke vrees en de goddelijke wijsheid
en de goddelijke liefde
van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest.
- 17 Laten wij al het goede teruggeven
aan de allerhoogste en verheven Heer God

- en erkennen dat al het goede van Hem is
en voor alles dankzeggen aan Hem van wie al het goede voortkomt.
- 18 En moge Hij, de allerhoogste en verheven, enig ware God, bezitten,
mogen Hem worden gebracht en moge Hij ontvangen
alle eer en eerbetoon, alle lof en zegen, alle dank en **alle** roem,
Hij van wie al het goede is, die alleen goed is. (vgl. Lc 18,19)
- 19 En wanneer wij zien of horen
dat iets kwaads gezegd of gedaan wordt
of dat God gelasterd wordt,
moeten wij iets goeds zeggen en iets goeds doen
en God prijzen die gezegend is in eeuwigheid. (Rom 1,25)

(Hoofdstuk 18. Hoe de ministers bij elkaar moeten komen)

- 1 Ieder jaar kan iedere minister
op het feest van de heilige aartsengel Michaël
met zijn broeders samenkomen
waar zij maar willen
om de dingen te behandelen die op God betrekking hebben.³¹
- 2 Alle ministers
die in de gebieden overzee of over de Alpen verblijven
komen eens in de drie jaar
en de andere ministers eens per jaar
naar het kapittel **met Pinksteren**
bij de kerk van de heilige Maria van Portiuncula,³²
behalve als de minister en dienaar van de hele broederschap
een andere tijd of plaats bepaalt.

(Hoofdstuk 19. De broeders moeten katholiek leven)

- 1 Alle broeders moeten katholiek zijn,
katholiek leven en spreken.
- 2 Maar als een van hen in woord of daad
afdwaalt van het katholieke geloof en leven
en zijn leven niet betert,
wordt hij volledig uit onze broederschap gestoten.
- 3 En wij moeten alle geestelijken en alle religieuzen
als onze heren beschouwen
in de dingen die betrekking hebben op het heil van de ziel
en niet van onze levenswijze afwijken.
Wij moeten hun wijding en taak en bediening eerbiedigen in de Heer.

(Hoofdstuk 20. De boete en het ontvangen van het lichaam en bloed van onze Heer Jezus Christus)

- 1 Mijn gezegende broeders, geestelijken en leken,
moeten hun zonden belijden aan een priester van onze gemeenschap.

---

³¹ . Voor 1221, het jaar waarin dit hoofdstuk werd ingevoegd, waren er alleen generale kapittels, waarop alle broeders, ook de novicen, welkom waren. In 1221 werd de consequentie getrokken uit de instelling van provincies in 1217: voortaan zouden de broeders in hun eigen provincies bijeenkomen. Het feest van Michaël valt op 29 september.

³² . Deze kerk ligt in de vlakte voor Assisi. Het is een van de kerkjes die Franciscus hersteld heeft. Het werd de bakermat van de broederschap, waar in het begin alle kapittels gehouden werden. Zie Freeman, *Umbrië*, 107-117.

- 2 Als zij dat niet kunnen,
belijden zij ze aan een andere verstandige en katholieke priester.
Daarbij moeten zij goed weten en voor ogen houden
dat hun zonden zonder twijfel zijn vergeven
als zij van welke katholieke priester dan ook
de penitentie en absolutie ontvangen
en ervoor zorgen de hun opgelegde penitentie
nederig en trouw te volbrengen.
- 3 Maar als zij geen priester kunnen bereiken,
belijden zij ze aan hun broeder,
zoals de apostel Jakobus zegt: ‘Belijd elkaar uw zonden.’³³ (Jak 5,16)
- 4 Toch mogen zij hierom niet verzuimen naar **priesters** te gaan,
want de macht om te binden en te ontbinden
is alleen priesters gegeven.
- 5 En als zij zo berouwvol gebiecht hebben,
mogen zij het lichaam en bloed van onze Heer Jezus Christus
in grote nederigheid en eerbied ontvangen,
in het besef dat de Heer **zelf** zegt:
‘Wie mijn vlees eet en mijn bloed drinkt,
bezit eeuwig leven’ (Joh 6,54)
en: ‘Doe dit tot mijn gedachtenis.’ (Lc 22,19)

(Hoofdstuk 21. De lofprijzing en aansporing die alle broeders mogen houden)

- 1 En deze of een dergelijke aansporing en lofprijzing
mogen al mijn broeders,
telkens als zij dat willen,
met de zegen van God onder ieder slag mensen verkondigen:³⁴
- 2 ‘Vrees en eer, prijs en zegen,
dank en aanbid de almachtige Heer God,
in drievuldigheid en eenheid
Vader, Zoon en Heilige Geest,
schepper van alle dingen.
- 3 Doe boete, (Mt 3,2)
breng waardige vruchten van boetvaardigheid voort, (vgl. Lc 3,8)
want **weet wel** dat wij spoedig zullen sterven.
- 4 Geef en u zal gegeven worden. (Lc 6,38)
- 5 Vergeef en u zal vergeven worden. (vgl. Lc 6,37 par.)
- 6 En als u ~~de mensen hun zonden~~ niet vergeeft,
vergeeft de Heer u uw zonden niet; (Mt 6,15 par.)
belijd al uw zonden. (vgl. Jak 5,16)
- 7 Gelukkig wie in boetvaardigheid sterven,
want zij zullen in het rijk der hemelen wonen.
- 8 Wee degenen die niet in boetvaardigheid sterven,
want zij zullen kinderen van de duivel zijn (1 Joh 3,10)
wiens werken zij doen (vgl. Joh 8,41)
en zij zullen het eeuwige vuur ingaan. (Mt 18,8; 25,41)
- 9 Kijk uit, houd u ver van alle kwaad

³³ . Als er geen priesters te vinden waren, was volgens het kerkelijke recht in Franciscus’ tijd biechten bij leken mogelijk. Zie onder meer het theologiehandboek van Petrus Lombardus, *Sent.* IV.17.4.2, Rome 1981, 351.

³⁴ . Fragm 1,58 leest hier: ‘En deze of een dergelijke aansporing **of** lofprijzing mogen al mijn broeders, naarmate God hun hiertoe inspireert, met de zegen van God en toestemming van hun minister onder ieder slag mensen verkondigen.’

en volhard tot het einde in het goede.’

(Hoofdstuk 22. De vermaning van de broeders)³⁵

- 1 Broeders, laten we allemaal voor ogen houden,
dat de Heer zegt:
‘Heb je vijanden lief en wees goed voor wie je haten’, (vgl. Lc 6,27)
- 2 want onze Heer Jezus Christus,
wiens voetstappen wij moeten volgen, (vgl. 1 Pe 2,21)
heeft zijn verrader vriend genoemd (vgl. Mt 26,50)
en zich vrijwillig aangeboden aan wie Hem kruisigden.
- 3 Onze vrienden zijn dus al die mensen
die ons ten onrechte
kwelling en verdrukking, smaad en onrecht,
pijnen en foltering, het martelaarschap en de dood aandoen.
- 4 Hen moeten wij vurig liefhebben,
want door wat zij ons aandoen,
bezitten wij eeuwig leven.
- 5 Wij moeten ons lichaam met zijn fouten en zonden haten,
want door egoïstisch te leven
wil **het ons** de liefde van **onze Heer** Jezus Christus
en het eeuwige leven afnemen
en zichzelf met alle mensen te gronde richten in de hel.³⁶
- 6 Want wij zijn door onze eigen schuld
stinkend, armzalig en afkerig van het goede,
tot het kwaad geneigd en bereid,
want, zoals de Heer zegt in het evangelie:
- 7 ‘Uit het hart **van de mens** komen voort en ontspruiten slechte gedachten,
overspel, ontucht, moord, diefstal, hebzucht,
gemeenheid, bedrog, bandeloosheid, vervloeking,
valse getuigenissen, godslastering, **trots** en lichtzinnigheid. (Mt 15,19 par.)
- 8 Al deze slechte dingen komen van binnen
uit het hart van de mens
en maken de mens onrein.’ (vgl. Mc 7,23; Mt 15,20)
- 9 Maar nu, nadat wij met de wereld hebben gebroken,
hebben wij niets anders te doen
dan **bezorgd te zijn om** de wil van de Heer te volgen
en Hem alleen te behagen.
- 10 Wij moeten er goed voor zorgen
dat we geen grond op het pad, op de rotsen of in de distels zijn,
naar wat de Heer in het evangelie zegt:
- 11 ‘Het zaad is het woord van God.
- 12 Wat op het pad viel en vertrapt werd,
dat zijn zij die het woord **van het koninkrijk** horen en het niet begrijpen;

³⁵ . Dit lange hoofdstuk is een vermaning van Franciscus aan zijn broeders. De tekst kan op de volgende manier worden ingedeeld: 1-8: het gevaar dreigt niet van buiten, maar uit het hart van de mens; 9-18: het hart als akker voor Gods zaad; 19-40: het hart als woning van Satan of van God; 41-55: vasthouden aan Gods woord.

³⁶ . Noot in de *Geschriften*: De tekst is hier merkwaardig geformuleerd: van het lichaam als onderwerp gaat de zin over op de duivel. De handschriftelijke overlevering van deze passage is bijzonder onzeker. Mogelijk moet in plaats van ‘de duivel’ ‘het lichaam’ gelezen worden. Fragm 1,3 lost het probleem op door een ascetische interpretatie: ‘En wij moeten ons lichaam tuchtigen door het met zijn fouten, begeerten en zonden te kruisigen, want door egoïstisch te leven wil het de liefde van Jezus Christus en het eeuwige leven van ons afnemen en zichzelf met de ziel naar de hel sturen.’

- 13 meteen komt de duivel,
 rooft wat in hun hart is gezaaid
 en hij pakt het woord uit hun hart,
 om te voorkomen dat ze gaan geloven en gered worden.
- 14 Wat op rotsgrond is gevallen,
 dat zijn zij die het woord meteen met vreugde aannemen
 wanneer zij het horen.
- 15 Als zij vanwege het woord gekweld of vervolgd worden,
 struikelen zij meteen;
 zij zijn niet geworteld, maar mensen van het ogenblik,
 want ze geloven enige tijd
 en op het moment van de beproeving trekken zij zich terug.
- 16 Wat in de distels valt,
 dat zijn zij die het woord van God horen,
 maar de beslommering en zorgen van deze wereld,
 de ontgoocheling van de rijkdom en nog andere begeerten
 verstikken het woord
 en hun leven blijft zonder vrucht.
- 17 Wat in goede aarde is gezaaid,
 dat zijn zij die het woord met een goed en edel hart
 horen, begrijpen en vasthouden.
 In geduld dragen zij vrucht.’ (Mt 13,19-23 par.)
- 18 En daarom moeten wij, broeders,
 zoals de Heer zegt
 de doden hun doden laten begraven. (Mt 8,22)
- 19 En wij moeten goed uitkijken
 voor de boosheid en de geslepenheid van de Satan
 die wil dat de mens zijn verstand en hart niet op **de Heer** God gericht houdt.
- 20 En hij gaat rond in het verlangen
 om het hart van de mens
 onder het voorwendsel van beloning of hulpverlening in te palmen
 en het woord en de geboden van de Heer in het geheugen te verstikken.
 Hij wil³⁷ het hart van de mens door tijdelijke zaken en zorg verblinden
 en daar verblijf nemen, zoals de Heer zegt:
- 21 ‘Wanneer een onreine geest iemand verlaten heeft,
 doolt hij rond door droge en dorre streken op zoek naar rust.
- 22 Vindt hij die niet, dan zegt hij:
 “Ik ga terug naar mijn huis waar ik vandaan kom.”
- 23 Bij zijn terugkomst
 vindt hij het leeg, schoongeveegd en op orde.
- 24 **Dan** gaat **hij** zeven andere geesten halen,
 die nog slechter zijn dan hijzelf;
 zij gaan naar binnen en blijven daar wonen.
 Zo iemand is er uiteindelijk erger aan toe dan van tevoren.’ (Mt 12,43-45 par.)
- 25 Broeders, laten wij er daarom allemaal goed voor oppassen
 dat wij niet onder het voorwendsel
 van beloning, werkzaamheden of hulpverlening,
 ons verstand en hart te gronde richten
 of van de Heer afnemen.
- 26 Maar in de heilige liefde die God is, (vgl. 1 Joh 4,16)

³⁷ . Paolazzi wil dat hier een nieuwe zin begint waarin de ‘onreine geest’ onderwerp is. Daarom laat hij vers 21 hier beginnen. We volgen hem daarin niet.

- vraag ik alle broeders,
de ministers en de anderen,
ieder beletsel te verwijderen
en alle zorg en beslommering achter zich te laten
en zo goed als zij maar kunnen
de Heer God met een zuiver hart en een gelouterd verstand
te dienen, beminnen, eren en aanbidden,
wat Hij boven alles vraagt.
- 27 En laten wij ~~daar~~ altijd een verblijfplaats en woning maken (vgl. Joh 14,23)
voor Hem die de Heer is,
de almachtige God, Vader, Zoon en Heilige Geest,
die zegt: ‘Blijf dus waakzaam
en bid te allen tijde,
dat jullie waardig worden gevonden
om te ontkomen aan alle kwaad dat er gaat gebeuren
en om rechtop te staan voor de Mensenzoon.’ (Lc 21,36)
- 28 En wanneer jullie staan te bidden, (Mc 11,25)
zeg dan: ‘Onze Vader die in de hemel zijt.’ (Mt 6,9)
- 29 Laten wij Hem met een zuiver hart aanbidden,
want wij moeten blijven bidden en de moed niet opgeven, (Lc 18,1)
- 30 want de Vader zoekt mensen die hem zo aanbidden.
- 31 God is Geest, en wie Hem aanbidden,
moeten Hem in geest en waarheid aanbidden. (vgl. Joh 4,23v)
- 32 Laten wij tot Hem onze toevlucht nemen
als tot de herder en bisschop van onze zielen, (1 Pe 2,25)
die zegt: ‘Ik ben de goede herder, die mijn schapen weid
en voor mijn schapen mijn leven geef.’³⁸
- 33 Jullie zijn allemaal broeders;
34 noem niemand op aarde jullie vader,
want één is jullie Vader, die in de hemel is.
- 35 Laat je ook geen leraar noemen,
want één is jullie Leraar, die in de hemel is, Christus. (vgl. Mt 23,8-10)
- 36 Als jullie in Mij blijven
en mijn woorden in jullie blijven,
vraag dan wat je wilt
en het valt je ten deel. (Joh 15,7)
- 37 Waar er twee of drie in mijn naam bijeen zijn,
daar ben Ik in hun midden. (Mt 18,20)
- 38 Weet wel, Ik ben met jullie tot aan de voleinding van de wereld. (Mt 28,20)
- 39 De woorden die Ik tot jullie gesproken heb,
zijn geest en leven. (Joh 6,63)
- 40 Ik ben de weg, de waarheid en het leven.’ (Joh 14,6)
- 41 Laten wij dus vasthouden aan de woorden,
het leven, de leer en het heilig evangelie van Hem
die zo goed is geweest voor ons tot zijn Vader te bidden
en ons zijn naam te openbaren³⁹ ~~met de woorden:~~
‘Vader, verheerlijk uw naam (Joh 12,28)
en verheerlijk uw Zoon,
opdat uw Zoon U verheerlijkt. (Joh 17,1b)

³⁸ . Antifoon bij het Magnificat in de tweede vesper van de tweede zondag na Pasen volgens het Romeins brevier, vgl. Joh. 10,14a en 15b.

³⁹ . Noot in de *Geschriften*: Een belangrijk aantal handschriften laat de rest van dit vers weg.

42 Vader, Ik heb uw naam geopenbaard aan de mensen
 die Gij Mij gegeven hebt, (Joh 17,6)
 want de woorden die Gij Mij gegeven hebt,
 heb Ik hun gegeven;
 en zij hebben die aangenomen
 en **echt** erkend dat Ik van U ben uitgegaan
 en zij hebben geloofd dat Gij Mij hebt gezonden.

43 Voor hen bid Ik,
 niet voor de wereld,
 maar voor hen die Gij Mij gegeven hebt,
 omdat zij van U zijn en al het mijne van U is. (Joh 17,8-10)

44 Heilige Vader, bewaar in uw naam
 hen die Gij Mij hebt gegeven,
 opdat zij één zijn zoals Wij. (Joh 17,11b)

45 Dit zeg Ik in de wereld,
 opdat zij **volkomen** vreugde hebben in zichzelf.

46 Ik heb hun uw woord gegeven
 en de wereld is hen gaan haten,
 want ze zijn niet van de wereld,
 zoals Ik niet van de wereld ben.

47 Ik vraag U niet hen uit de wereld weg te nemen,
 maar hen te behoeden voor de Boze. (Joh 17,13b-15)

48 Verheerlijk hen in de waarheid.

49 Uw woord is waarheid.

50 Zoals Gij Mij de wereld in hebt gezonden,
 zo heb Ik hen de wereld in gezonden.

51 En voor hen heilig Ik mijzelf,
 opdat ook zij geheiligd zijn in de waarheid.

52 Niet alleen voor hen bid Ik,
 maar ook voor degenen
 die door hun woord in Mij zullen geloven: (vgl. Joh 17,17-20)
 moge hun eenheid volmaakt zijn
 en de wereld erkennen
 dat Gij Mij hebt gezonden en hen hebt liefgehad,
 zoals Gij **ook** Mij hebt liefgehad. (Joh 17,23)

53 Uw naam zal Ik hun bekendmaken,
 opdat de liefde waarmee Gij Mij hebt liefgehad,
 in hen mag zijn en Ik in hen. (Joh 17,26)

54 Vader, Ik wil dat degenen die Gij Mij hebt gegeven,
 bij Mij zijn waar Ik ben,
 zodat zij uw heerlijkheid zien (vgl. Joh 17,24)
 in uw koninkrijk.' Amen.

(Hoofdstuk 23. Gebed en dankzegging)⁴⁰

1 Almachtige, allerheiligste, allerhoogste
 en verheven God,
 heilige en rechtvaardige Vader,
 Heer, koning van hemel en aarde,
 wij brengen U dank omwille van Uzelf,

⁴⁰ . Dit hoofdstuk is een gebed van dankzegging aan God om de verlossing (v. 1-6), een oproep aan alle mensen om in boetvaardigheid te leven (v. 7) en een aansporing om God lief te hebben (v. 8-11).

omdat Gij door uw heilige wil
en door uw **eniggeboren** Zoon met de Heilige Geest
al het geestelijke en lichamelijke geschapen hebt,
ons naar uw beeld en gelijkenis gemaakt
en in het paradijs hebt geplaatst. (vgl. Gn 1,26; 2,15)

2 Maar door onze eigen schuld zijn wij gevallen.

3 Wij brengen U dank,
want zoals Gij ons door uw Zoon geschapen hebt,
zo hebt Gij door uw **waarachtige en** heilige liefde
waarmee Gij ons hebt liefgehad,
Hem, die waarlijk God en waarlijk mens is,
geboren doen worden
uit de roemrijke, allerzaligste en heilige Maria, altijd maagd;
en zo hebt Gij gewild
dat wij, die gevangen waren,
vrijgekocht werden door zijn kruis en bloed en dood.

4 Ook brengen wij U dank
want uw Zoon zelf zal in de heerlijkheid van zijn majesteit wederkomen
om de vervloekten,
die niet boetvaardig hebben geleefd en U niet hebben erkend,
naar het eeuwige vuur te sturen;
en om aan allen die U hebben erkend en aanbeden
en U in boetvaardigheid hebben gediend, te zeggen:
'Kom, gezegenden van mijn Vader,
neem bezit van het koninkrijk,
dat vanaf de oorsprong van de wereld voor jullie bereid is.' (Mt 25,34)

5 Omdat wij allen armzalige zondaars zijn
en niet waardig U aan te spreken,
smeken wij U ootmoedig
dat onze Heer Jezus Christus,
uw geliefde Zoon,
in wie Gij grote vreugde vindt, (vgl. Mt 17,5)
U samen met de Heilige Geest, de helper,
uit naam van ons allen dank zegt,
zoals het U en Hem behaagt;
want altijd en in alle opzichten geeft Hij U voldoening
en door Hem hebt Gij zoveel voor ons gedaan. Alleluja.

6 En de roemrijke moeder, de allerzaligste Maria, altijd maagd,
de zalige Michaël, Gabriël, Rafaël,
en alle koren van zalige **geesten, de** serafijnen, cherubijnen, tronen,
heerschappijen, vorstendommen, machten, (vgl. Kol 1,16)
krachten, engelen en aartsengelen,
de zalige Johannes de Doper, Johannes de evangelist,
Petrus en Paulus,
de zalige aartsvaders, profeten en de onnozele kinderen,
de apostelen, evangelisten en leerlingen,
de martelaren, belijders en maagden,
de zalige Elias en Henoch,
en alle heiligen die er geweest zijn, zullen zijn en nu zijn,
hen allen smeken wij nederig omwille van uw liefde
om samen met uw zeer geliefde Zoon, onze Heer Jezus Christus,
en met de Heilige Geest, de helper,

voor dit alles dank te brengen aan U,
de hoogste, ware, eeuwige en levende God,
zoals het U behaagt,
in de eeuwen der eeuwen. Amen. Alleluja.

- 7 Allen die binnen de heilige, katholieke en apostolische kerk
de Heer God willen dienen,
in het bijzonder alle **kerkelijke** rangen:
priesters, diakens en subdiakens,
acolieten, exorcisten, lectoren,
ostiarii en alle geestelijken,⁴¹
alle mannelijke en **alle** vrouwelijke religieuzen,
alle ~~conversen en~~ kinderen **en kleintjes**,⁴²
armen en behoeftigen, koningen en vorsten,
dagloners en boeren, knechten en heren,
alle maagden, begijnen⁴³ en gehuwde vrouwen,
leken, mannen en vrouwen,
alle kinderen en opgroeiende jeugd,
jongeren en ouderen,
gezonden en zieken,
alle kleinen en groten,
alle volken, rassen, stammen en talen, (vgl. Apk 7,9)
alle geslachten en alle mensen die er zijn en zullen zijn,
overal ter wereld,
hen bidden en smeken wij nederig,
wij allen, die minderbroeders zijn en onnutte dienaren, (vgl. Lc 17,10)
dat wij allen samen in het ware geloof
en in de boetvaardigheid mogen volharden,
omdat op een andere wijze niemand gered kan worden.
- 8 Laten wij allen
met heel ons hart, met heel onze ziel,
met heel ons verstand,
met heel onze kracht en sterkte, (vgl. Mt 22,37 par.)
met heel ons inzicht en al onze vermogens,
met heel onze inzet,
met heel ons gevoel en alle tederheid,
met al onze wensen en verlangens
de Heer God beminnen,
die heel het lichaam,
heel de ziel en heel het leven aan ons allen
gegeven heeft en geeft;
die ons geschapen en verlost heeft,
die ons door zijn barmhartigheid alleen redden zal
en die voor ons,

---

⁴¹ . De hier opgesomde zeven rangen, van priesters tot ostiarii, vormden de zeven graden van de priesterwijding. Exorcisten zijn duiveluitdrijvers; ostiarii waren oorspronkelijk deurwachters. Daarnaast waren er ook nog geestelijken die geen enkele wijding ontvangen hadden. Zij allen onderscheidden zich van leken door de tonsuur: het hoofdhaar van de kruin werd afgeschoren.

⁴² . Conversen zijn niet-gewijde kloosterbroeders die handenarbeid verrichten voor de monniken. Bij de 'kinderen' gaat het waarschijnlijk om oblaten, kinderen die al op zeer jeugdige leeftijd aan een klooster werden toevertrouwd. Minderbroeders kenden deze gewoonte niet; de eerste clarissen wel, zie RegCl 2,18 en Proces 8,2.

⁴³ . Begijnen, vrouwen die een religieus leven leidden zonder door geloften gebonden te zijn, kwamen zowel in het huidige België als in Italië voor. Daar werden zij *continentes* genoemd, vrouwen die zich van seksueel verkeer onthielden.

- erbarmelijke en armzalige, vieze en stinkende,
ondankbare en slechte mensen,
al het goede gedaan heeft en nog doet.
- 9 Laten wij daarom niets anders wensen,
naar niets anders verlangen,
moge niets anders ons vreugde en genot schenken
dan onze schepper, verlosser en redder,
de enig ware God,
die de volheid van het goede is,
al het goede, heel het goede, het echte en hoogste goed,
die alleen goed is, (vgl. Lc 18,19)
genadig, mild, lieflijk en zoet,
die alleen heilig is,
rechtvaardig, waarachtig, ~~heilig~~ en oprecht,
die alleen weldoend is,
schuldeloos en onbesmet,
uit wie, door wie en in wie alle vergeving is,
alle genade en alle roem
voor alle boetvaardigen, **alle** rechtvaardigen,
voor alle zaligen, die zich samen in de hemel verheugen.
- 10 Niets mag ons dus hinderen,
niets mag ons scheiden of in de weg staan.
- 11 Laten wij allen ~~overal~~, op iedere plaats,
ieder uur en iedere tijd, dagelijks en voortdurend
waarachtig en nederig geloven
en in ons hart bewaren en beminnen,
eren, aanbidden, dienen,
prijzen en zegenen,
verheerlijken en hoog verheffen,
roemen en danken
de allerhoogste en verheven, eeuwige God,
drievuldig en één,
Vader, Zoon en Heilige Geest,
schepper van alles en redder van **wie** in Hem geloven,
op Hem hopen en Hem liefhebben;
Hem, die zonder begin en zonder einde is,
onveranderlijk, onzichtbaar en onzegbaar,
onuitsprekelijk, onbegrijpelijk en onnaspeurbaar,
gezegend, lofwaardig en roemrijk,
hoog geprezen, verheven en groot,
lieflijk, beminnenswaardig en bekoorlijk
en **steeds** boven alles geheel begerenswaardig in de **eeuwen der eeuwen**. Amen.

(Hoofdstuk 24. Slot)

- 1 In de naam van de Heer!
Ik vraag alle broeders de strekking en betekenis te leren
van wat tot redding van onze ziel in deze levenswijze geschreven is
en dat vaak in hun herinnering op te roepen.
- 2 En ik bid God dat Hij
die almachtig is, drievuldig en één,
iedereen zegent
die dit aan anderen leert, zelf inoefent, bij zich heeft,

ter harte neemt en in praktijk brengt,
telkens als hij leest en doet
wat hier tot heil van onze ziel geschreven is.

- 3 Ik smeed allen met een voetkus
dat zij dit zeer liefhebben, behoeden en opbergen.
- 4 En uit naam van de almachtige God en de heer paus en op gehoorzaamheid
verbied ik, broeder Franciscus, streng en nadrukkelijk
om van de woorden die in deze levenswijze geschreven zijn
iets weg te laten of er iets aan toe te voegen. (vgl. Dt 4,2; 12,32)
En de broeders mogen geen andere regel hebben.
- 5 Eer aan de Vader en de Zoon en de Heilige Geest.
Zoals het was in het begin en nu en altijd
tot in de eeuwen der eeuwen. Amen.